

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертаційну роботу Майбороди Тетяни Миколаївни
на тему «Державне регулювання освіти в контексті розвитку національної
економіки», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством у спеціалізовану вчену раду
Д 44.877.01 у Вищому навчальному закладі Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

1. Актуальність теми дослідження

Сучасний період розвитку суспільства характеризується високим динамізмом, перманентними трансформаціями, прискоренням бізнес-процесів і ускладненням соціально-економічних відносин між суб'єктами національної економіки. Становлення інформаційної економіки створює додаткові виклики для господарюючих суб'єктів, підвищуючи роль освіти, інновацій, знань та інформації як факторів їх конкурентоспроможності на відповідних ринках. У нових соціально-економічних умовах освіта розглядається науковцями як основна інвестиція в людський та соціальний капітал, як ключова ланка в системі національного господарства країни, оскільки її основними функціями є забезпечення всіх галузей та сфер економічної діяльності кваліфікованою робочою силою, генерація знань, інновацій і їх трансфер у реальний сектор національної економіки. Вищезазначене обумовлює потребу державної участі в процесах регулювання освітньої галузі та її розвитку відповідно до вимог сучасності.

В Україні в нинішніх умовах господарювання відбувається масштабна реформа освіти, що проводиться Міністерством освіти і науки України та передбачає трансформацію на всіх освітніх рівнях – від початкової до вищої. Її проведення було зумовлено суттєвими недоліками існуючої системи. До драйверів проблем відносять дезінтегрованість вищої освіти відносно ланцюгів створення доданої вартості, переважання традиційних/ неінклюзивних форм навчання, повільне оновлення професійних компетенцій, відсутність ефективного ринку освітніх послуг, а також нерозвиненість інструментів мотивації науково-педагогічних працівників. Розвиток системи освіти

супроводжується проблемами *контекстуального характеру* (нерелевантність чи невідповідності освітнього процесу і дослідницької тематики запитам реального сектору економіки), *фінансовими* (низька диверсифікованість джерел фінансування; недостатній рівень фінансової автономії закладів освіти), *нормативно-правовими* (неузгодженість положень чинного законодавства в частині комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності; низький рівень фактичного захисту прав інтелектуальної власності в країні), *організаційно-економічними* (нерозвиненість механізмів комерційного трансферу результатів наукових досліджень), *матеріально-технічними* (застаріле обладнання навчальних аудиторій і наукових лабораторій; нерозвиненість елементів інноваційної та інформаційної інфраструктури), *проблемами узгодженості та комунікації* (відсутність ефективних мотиваційних механізмів для співпраці економічних суб'єктів у сферах освіти, науки, інновацій), *інтернаціоналізаційними проблемами* (слабкі конкурентні позиції національної системи освіти на світовому ринку освітніх послуг). У цьому зв'язку актуальним та своєчасним є формування нових концепцій та методичних підходів до розвитку теоретичних засад і вдосконалення науково-методичних підходів до державного регулювання освіти в контексті розвитку національної економіки.

2. Зв'язок теми дисертаційного дослідження з державними та галузевими програмами і темами

Тематика дисертації відповідає державним, галузевим та регіональним науковим програмам і темам, а також вектору досліджень світової наукової та експертної спільноти. Робота виконана у контексті резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року»; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (затвердженої Указом Президента України № 5/201 від 12.01.2015 р.), Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 385 від 06.08.2014 р.) тощо. Наукові результати, теоретичні положення та висновки дослідження було

використано при виконанні науково-дослідних робіт Сумського державного університету. Так, зокрема, до звіту за темою «Моделювання та прогнозування соціо-економіко-політичної дорожньої карти реформ в Україні для переходу на модель стійкого зростання» (номер державної реєстрації 0118U003569) увійшли запропоновані методичні засади обґрунтування впливу інструментів державного регулювання освіти на досягнення Цілей сталого розвитку; до звіту за темою «Сучасні інформаційні технології в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0116U000930) – пропозиції щодо інформаційного забезпечення оптимізації системи інструментів державного регулювання професійної (професійно-технічної) освіти; до звіту за темою «Моделювання сталого розвитку складних соціально-економічних систем» (номер державної реєстрації 0116U000929) – розробки щодо формалізації залежності між інструментами державного регулювання освіти та індикаторами розвитку національної економіки.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові результати, висновки і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, є достатньо аргументованими і характеризуються необхідним рівнем обґрунтованості.

Наукові положення у повній мірі досліджені, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, широкий перелік узагальнених, систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором робіт вітчизняних і закордонних вчених та фахівців з питань економічної теорії, теорії державного регулювання економіки та національної економіки, концепції сталого розвитку, міжнародних і державних фінансів, наукові праці з питань державного регулювання освіти тощо. Поряд із науковою літературою, автор опрацювала численні нормативно-правові акти, типові методики, статистичну інформацію. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується відповідними публікаціями у фахових українських та

зарубіжних наукових виданнях і оприлюдненням на науково-практичних конференціях.

Висновки є логічно обґрунтованими, повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього використання у практиці забезпечення узгодженості інституційних та функціональних підсистем в процесі державного регулювання національної економіки.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, опублікованими науковими працями та авторефератом дисертації дозволяє стверджувати, що основні наукові положення, висновки і пропозиції, які сформульовані дисертантом, характеризуються науковою новизною і відображають особистий внесок здобувача у розвиток теорії та практики управління національною економікою. Він полягає у авторському розв'язанні актуальної науково-прикладної задачі – розвитку теоретичних засад і вдосконалення науково-методичних підходів до державного регулювання освіти в контексті розвитку національної економіки.

Аналіз основних наукових гіпотез та результатів дослідження дає підстави стверджувати, що робота містить важливі теоретичні та науково-методичні положень, які суттєво розвивають економічну науку про об'єктивні закони суспільно-економічного розвитку та формують методичне підґрунтя для більш глибокого розуміння впливу соціальних, економічних та політичних факторів на вектор і механізми державного регулювання національної економіки.

Серед основних положень наукової новизни слід виділити наступні:

1. У дисертаційній роботі (розділ 3, підрозділ 3.2) розроблено комплексне науково-методичне підґрунтя аналізу та агрегованої оцінки умов і чинників результативності реалізації стратегії сталого розвитку національної економіки в Україні та країнах Центральної і Східної Європи під впливом регуляторних

інтервенцій держави щодо удосконалення освітнього середовища та галузевої і технологічної специфіки національної економіки. Для цього авторка пропонує використовувати параметричний метод стохастичного фронтірного аналізу разом із методом головних компонент, що дозволяє визначити зазначений рівень такої ефективності та розподілити країни вибіркової групи на три кластери (з низьким, середнім та високим рівнем ефективності реалізації зазначеної стратегії). На основі цього Україну було віднесено до кластеру з найнижчим рівнем ефективності; на основі досвіду лідерів вибірки (зокрема, Польщі, Словенії, Чехії) було виділено основні вектори вдосконалення підходів до державного регулювання освіти задля забезпечення її відповідності вимогам Цілей сталого розвитку.

2. Заслуговує на увагу удосконалений авторкою методичний інструментарій факторно-сегментного аналізу зв'язку між результативністю державного регулювання освіти та досягненням Україною та країнами Центральної і Східної Європи Цілей сталого розвитку (розділ 3, підрозділ 3.1). На основі поєднання методу головних компонент та регресійного аналізу панельних даних з фіксованими ефектами виявлено наявність стійкої залежності між державними видатками на освіту та результативністю досягнення індикативних Цілей сталого розвитку (а саме: щодо Цілей № 9, 12, 14, 17 – значний вплив; щодо Цілей № 6, 8, 16 – середній вплив).

3. Важливою частиною дослідження є удосконалені науково-методичні засади формалізації впливу державного регулювання освіти на структурні трансформації національної економіки (розділ 2, підрозділ 2.3) на основі регресійних моделей з фіксованими ефектами та дистрибутивно-лагових моделей. Це дозволило виявити існування суттєвого зв'язку між державним фінансуванням освіти та основними макроекономічними показниками (ВВП, ВНД, частками доданої вартості, що створена в промисловості, в сфері послуг та сільському господарстві, а також з експортом та імпортом товарів і послуг), а також аналогічний довгостроковий зв'язок із прямими іноземними інвестиціями, станом поточного та фінансового рахунків балансу платежів,

експортом високотехнологічних товарів та послуг ІКТ, а також податковими надходженнями.

4. Дисертанткою запропоновано методичний підхід до обґрунтування впливу інструментів державного регулювання освіти на стан сфери соціально-трудова відносин, що ґрунтується на принципі комплексного та поелементного аналізу із застосуванням бінарного логіт-моделювання і методу головних компонент (розділ 2, підрозділ 2.2). Це дало змогу оцінити вплив макроекономічних, демографічно-міграційних характеристик і сукупності характеристик результативності функціонування галузі освіти на гармонізацію ринків праці і освітніх послуг, а також обґрунтувати необхідність та визначити пріоритети застосування регуляторних інтервенцій у сфері державного регулювання освіти.

5. Практичний інтерес становлять пропозиції авторки щодо оптимізації регіональної мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти шляхом їх ранжування на основі розрахунку інтегральних показників ефективності функціонування таких закладів і застосування факторного аналізу з елементами гравітаційного моделювання (розділ 3, підрозділ 3.3). Запропонований підхід може бути використаний при прийнятті рішень на рівні місцевих органів влади, виходячи з поточної соціально-економічної ситуації регіонів та фінансових можливостей місцевого бюджету.

6. Важливими теоретичними положеннями роботи є розширення системи принципів державного регулювання освіти що передбачає включення до їх переліку принципів розширеної партисипативності та інституційно-функціональної комплементарності. Це дасть змогу диверсифікувати та підвищити ефективність використання інструментів державного регулювання освіти.

5. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Основні положення дисертаційної роботи викладені в опублікованих за темою дисертації 19 наукових працях загальним обсягом 6,80 друк. арк., із яких

особисто автору належить 4,21 друк. арк., у тому числі: 13 статей у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз, 6 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій.

Список зазначених праць повністю наведено в дисертації. Наукові праці відповідають вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Анотування оформлені згідно з чинними вимогами; у стислій формі передає основні положення дисертаційної роботи; не містить інформації, яка не наведена у роботі.

6. Значення дослідження для науки та практики, перспективи використання його результатів

Цінність отриманих результатів обумовлена можливістю застосування розроблених в дисертації теоретико-методичних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і в практичній діяльності. Результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливого науково-прикладного завдання розвитку теоретичних засад і вдосконаленню науково-методичних підходів до державного регулювання освіти в контексті розвитку національної економіки.

Розроблені дисертанткою методологічні положення можуть бути використані у практиці функціонування органів державного регулювання, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів господарювання. Це дозволить підвищити дієвість засобів та інструментів державного регулювання економіки в цілому і в галузі освіти зокрема, а також трансформувати пріоритети у визначенні принципів і методів діяльності органів влади тощо. Основні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок, які можуть бути використані Міністерством освіти і науки України – при реформуванні національної системи державного регулювання освіти в контексті розвитку національної економіки; органами місцевого самоврядування – при регулюванні освіти на локальних рівнях; інститутами громадянського суспільства – при налагодженні взаємодії з органами влади щодо надання освітніх послуг.

Результати дослідження щодо вдосконалення методичних засад обґрунтування залежності між результативністю державного регулювання освіти та мірою досягнення Цілей сталого розвитку впроваджено в діяльність департаменту правового забезпечення Міністерства освіти і науки України (довідка №3/16-4-19 від 13.06.2019 р.); удосконалення державного регулювання професійної (професійно-технічної) освіти шляхом її оптимізації – у діяльність департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації (довідка №01-15/2856 від 18.06.2019 р.); прогнозування основних соціально-економічних показників розвитку освіти на основі обґрунтування впливу чинників, що визначають стан сфери соціально-трудових відносин в контексті гармонізації комплементарних ринків праці та освітніх послуг – у діяльність управління освіти і науки Сумської міської ради (довідка №13.01-18/888 від 18.06.2019 р.); систематизації інструментів державного регулювання освіти шляхом включення засобів опосередкованого впливу інститутів громадянського суспільства – у діяльність громадської організації «Центр освіти впродовж життя» (довідка №1 від 14.06.2019 р.).

Результати дослідження використовуються в навчальному процесі Сумського державного університету, зокрема при викладанні дисциплін «Система публічного управління», «Економічна політика та державне регулювання» (акт від 27.05.2019 р.).

7. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Відзначаючи високий рівень теоретичного обґрунтування і переконливість теоретичних, аналітичних і методичних положень дисертації Майбороди Т.М., її змістовність та логіку викладення матеріалів дослідження, вважаємо за необхідне висловити зауваження та виділити дискусійні положення:

1. На нашу думку, більш глибокого пояснення потребує авторська позиція щодо виділення у першому розділі дисертаційної роботи (рис. 1.3) державного регулювання освіти лише у блоці функціональної складової

державної освітньої політики. Також поглиблення потребує обґрунтування зв'язку між функціональною та організаційною складовими такої політики.

2. Робота значно виграла б, якщо у другому розділі (підрозділ 2.1) було б здійснено комплексний аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку освіти в Україні на основі визначення місця країни в міжнародних рейтингах, що дало б змогу більш глибоко охарактеризувати дієвість інструментів державного регулювання освіти.

3. Оцінюючи сучасний стан і тенденції розвитку освіти в Україні (підрозділ 2.1) авторка не приділяє достатньої уваги освіті дорослих, що виділяється окремим рівнем відповідно до нової редакції Закону України «Про освіту». Врахування запропонованих даних посилило б аналітичний розділ дисертаційної роботи.

4. Схвально оцінюючи розроблений дисертантом науково-методичний підхід до обґрунтування впливу державного регулювання освіти на розвиток соціально-трудова відносин, зауважимо, що дані напрацювання мали б більше практичне значення, якщо б враховували наявність часових лагів. Це пояснюється тим, що більшість явищ сфери соціально-трудова відносин можуть виникати не в поточний період часу, а проявляться у довгостроковій перспективі.

5. Дисертанткою запропоновано методичний підхід до обґрунтування дієвості інструментів державного регулювання освіти в контексті галузевих та технологічних трансформацій в структурі національної економіки на основі побудови регресійної моделі з фіксованими ефектами та дистрибутивно-лаговою моделі (підрозділ 2.3, рис. 2.27), де за залежну змінну обрано державні витрати на фінансування освіти. На нашу думку, потребує додаткового розкриття структура зазначеного показника (доречно конкретизувати рівні освіти: початкова, середня, вища чи ін.). Також вважаємо, що доцільнішим було б дослідити вплив фінансування на кожному із освітніх рівнів на розвиток національної економіки.

6. Дисертантка пропонує напрями вдосконалення державного регулювання професійної (професійно-технічної) освіти (підрозділ 3.3), що включає виділення критеріально-визначених груп показників, які характеризують стан розвитку і результати діяльності відповідних закладів. При цьому, наводячи достатньо широкий перелік таких показників, у роботі не достатньо конкретизовано, які із них доцільно обрати для вирішення поставлених проблем.

Проте, висловлені зауваження та зазначені недоліки не мають принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку представленої роботи.

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність

встановленим вимогам

Дисертація Майбороди Тетяни Миколаївни на тему «Державне регулювання освіти в контексті розвитку національної економіки», подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, є завершеною у межах поставлених завдань науковою працею.

Представлені в роботі наукові положення та результати є авторським розв'язанням науково-прикладного завдання, що полягає в поглибленні теоретичних засад і вдосконаленні науково-методичних підходів до державного регулювання освіти в контексті розвитку національної економіки. Логіко-структурна побудова дисертації демонструє володіння авторкою методологією економічного дослідження, забезпечує доступність сприйняття викладеного матеріалу.

Усі положення, які винесено на захист, мають наукову новизну, їх рівень («вперше», «удосконалено», «набули подальшого розвитку») визначено коректно. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Тема дисертаційного дослідження є актуальною і відповідає пріоритетним напрямкам державної політики України та науковим програмам національного і регіонального значення.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством і профілю спеціалізованої вченої ради Д 44.877.01 у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Робота відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами), а її автор Майборода Тетяна Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування
Чернігівського національного
технологічного університету
Міністерства освіти і науки України

Н. І. Холявко

Підпис А. І. Каревко

Підтверджую:
Начальник ВК Т. О. Шань